

UDC (УДК) 342:172.16:001.38
JEL Classification: K23; K24
DOI 10.32518/2617-4162-2018-1-42-49

Єсімов Сергій Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: esimov_ss@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9327-0071

Бондаренко Вікторія Анатоліївна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення,
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: qwsrty0304@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2326-4394

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. На основі методології системного аналізу проведено дослідження доктринальних підходів вчених щодо розуміння правової природи транспарентності як принципу діяльності органів публічного управління в умовах використання інформаційних технологій. Визначено, що інформаційно-комунікаційні технології – це ресурс, за допомогою якого можна зменшити дистанцію між владою та суспільством, налагодити зворотний зв'язок, зробити політику максимально доступною. Встановлення принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади у національній науці адміністративного права вказує на те, що відсутність нормативного визначення поняття транспарентності сприяє появі декількох підходів до розуміння принципу транспарентності, відокремлюючи його від конституційного принципу гласності.

Ключові слова: транспарентність, принцип діяльності органів публічного управління, використання інформаційних технологій.

Yesimov Sergey,

Candidate of Law, Associate Professor
of the Department of Administrative-Legal Disciplines
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: esimov_ss@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9327-0071

Bondarenko Viktorya,

Doctor of Law, Associate Professor
of the Department of Foreign Languages
and Culture of Professional Speech,
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: qwsrty0304@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2326-4394

TRANSPARENCY AS A PRINCIPLE OF PUBLIC GOVERNMENT UNDER THE CONDITIONS OF APPLYING INFORMATION TECHNOLOGY

Abstract. Information and communication technologies include unlimited administrative resource, act as a method in the optimization of the system of public governance, and change traditional institutions and mechanisms to new improved and effective technologies.

Ukraine implements a large-scale programme of decentralization and reforming of the multilevel system of public government, including the public service, as one of the most important components of modern

administration. This process is a component of a complex of measures aimed at ensuring the territorial integrity and sovereignty, the accession to the European Union, the development of civil society, in which the implementation of the principle of transparency is one of the most effective means of resolving these tasks. This requires establishing a system of normative and legal regulation of transparency in public government, which meets the European standards and aimed at improving the efficiency of the bodies of public government, improving relations between the center and local communities, improving the socio-economic efficiency of subject structure of local government, the growth of the quality of life of the population, the fight against corruption.

In this aspect, the implementation of the principle of transparency of the bodies of public government, not depending on the level, should be reflected in the normative and legal regulation and include: ensuring the transparency and accountability of government; creation of a legitimate and effective legal system, which reflects the real needs of economic subjects and allows solving possible conflicts of interests; creation and use of an effective mechanism for enforcement, which will serve the open access to information; transfer to the depersonified system of government, not connected with a particular individual that performs public functions.

Keywords: transparency, principle of public administration activity, use of information technology.

Вступ

Ефективне державне управління забезпечується діяльністю всіх органів влади, але особлива, провідна роль у сфері поставлених перед державою завдань відводиться органам публічного управління, їх відкритості, прозорості, транспарентності, ефективності. Нові можливості для ефективної взаємодії влади та суспільства відкриваються у зв'язку із запровадженням і використанням інформаційних технологій та систем, що безпосередньо передбачено у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, Стратегії національної безпеки України. Інформаційно-комунікаційні технології – це величезний ресурс, за допомогою якого можна значно зменшити дистанцію між владою та суспільством, налагодити зворотний зв'язок, зробити політику максимально доступною. Вагомий внесок у розробку проблем транспарентності як принципу діяльності органів публічного управління в умовах використання інформаційних технологій внесли дослідники різних галузей знань, зокрема: В. Авер'янов, Г. Атаманчук, О. Банчук, Л. Біла, Ю. Битяк, О. Бойченко, Н. Бортник, В. Брижко, В. Бутузів, В. Гавловський, В. Гаращук, Ю. Гелич, М. Гуцалюк, С. Гуцу, В. Довгань, Р. Калюжний, Б. Кормич, Р. Кохановська, В. Ліпкан, А. Марущак, А. Новицький, В. Синєокий, О. Олійник, В. Оргинський, В. Пилипчук, Є. Харитонов, О. Харитонова, В. Шамрай, М. Швець, Ю. Яцишин та інші.

Мета статті полягає в аналізі та узагальненні доктринальних підходів до розуміння правової природи транспарентності як принципу діяльності органів публічного управління в умовах використання інформаційних технологій.

Відкритість і прозорість як структурні рівні транспарентності публічного управління сприяють не лише забезпеченню легітиматії

влади, а й конструктивній взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством. Ефективність цієї взаємодії визначається такими базовими принципами транспарентності, як прозорість діяльності органів публічного управління, громадська участь у формуванні та реалізації державної політики, які є важливими атрибутами стратегічної стабільності держави. Проведений аналіз наукових праць дає змогу з'ясувати, що неоднозначність правової природи транспарентності як принципу діяльності органів публічного управління ускладнює вирішення питань щодо характеру публічного управління. Різні точки зору стосовно цього питання в умовах розвитку інформаційних технологій зумовлюють доцільність цього дослідження.

1. Основні поняття для розуміння правової природи транспарентності

Забезпечення інформаційної відкритості влади не є одностороннім процесом. Населення має право, а головне бажає отримувати достовірну та повну інформацію про діяльність влади. Контроль з боку громадян і активна позиція громадських інститутів щодо органів публічного управління співвідноситься з бажанням органів публічного управління проінформувати громадян про діяльність. Прозорість передбачає систематичне висвітлення діяльності влади, роз'яснення завдань, змісту і механізму реалізації публічної політики, а відкритість – створення публічними органами управління умов для безперешкодного доступу громадян до інформації про їхню діяльність та до процесу прийняття рішень на всіх етапах їх підготовки.

Природа прозорості інформації полягає переважно в її кількості, а відкритість інформації – в її якості. У першому випадку йдеться про збільшення або зменшення обсягу інформації (зловживання закритістю властиве тоталітарній і авторитарній владі). У другому – щодо її

достовірності, правдивості, регулярності, оперативності та надійності для подальшого використання.

В. Пилаєва, розглядаючи наукові підходи щодо визначення принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади у національній науці адміністративного права, вказує, що відсутність нормативного визначення поняття транспарентності сприяє появі декількох підходів до розуміння принципу транспарентності, відокремлюючи його від конституційного принципу гласності [1, с. 131].

Інституційний підхід сприяє розкриттю проблеми як багатомірного суспільно-правового явища, виділення всередині неї функціонально та системно важливих елементів і вивчення їх взаємовпливу. При цьому поняття інституту розглядалося як організація, а не як норма, оскільки перше включає в себе, крім норм, ще й елементи практики. На нашу думку, транспарентність органів публічного управління слід розглядати як багатогранну характеристику ефективного функціонування публічного управління. Транспарентність органів публічного управління є якісною характеристикою діяльності органів публічного управління, що базується на трьох основних елементах – відкритості, прозорості та доступності, які у взаємозв'язку визначають інтегративний зміст досліджуваного поняття.

Лауреати Нобелівської премії Дж. Лкерлоф, М. Спейс, Дж. Стігліц встановили взаємозв'язок між стабільністю функціонування політичних і державно-управлінських систем з якістю та доступністю циркулюючої в них інформації [2, с. 36]. Транспарентність державного управління є умовою стабільності розвитку держави, визначається її інституційним потенціалом для забезпечення високої якості функціонування системи публічного управління та залежить від потоків інформації, які в межах неї функціонують і надходять ззовні. Інформаційна відкритість розглядається як відкритість інформації про діяльність органів влади, але це тільки частина масштабнішого феномену транспарентності.

В основі рішення всього комплексу питань транспарентності публічного управління повинен лежати вивіреним баланс інформаційних інтересів держави і громадянського суспільства. Особливо актуальним у зв'язку з децентралізацією та реформуванням державного управління стає створення інформаційних передумов і умов для ефективної взаємодії та розвитку влади, бізнесу й громадянського суспільства.

Правовий режим транспарентності передбачає не просто відвертість і доступність соці-

ально значущої інформації (статичний аспект), а й участь громадян, інститутів громадянського суспільства та бізнес-структур в управлінні та контролі публічного управління з боку суспільства (динамічний аспект). Тобто інформаційна відкритість влади, частиною якої є доступність інформації про діяльність органів влади, поглинається поняттям транспарентності.

Правовий режим транспарентності публічного управління повинен ґрунтуватися на нормативному визнанні та реалізації відповідного загального принципу публічного права. Ще недавно в праві щодо інформації робився наголос тільки на її пошук і використання. Однак відсутність інформації, що відображає стан справ у правовій сфері суспільства, унеможливило адекватне правове регулювання – в такому випадку без зворотного зв'язку ми мали би досі феодальне право. Адже навіть саме поняття інформаційного суспільства передбачає формування нової економічної та культурної парадигми суспільства, а не просто механічно констатує висновок про інформатизацію суспільства.

Дослідження, що проводяться в ЄС, здебільшого орієнтовані на теоретико-методологічний аспект дослідження, коли транспарентність визначається як принцип права з п'яти взаємопов'язаних позицій: відмінна риса та важливий інструмент, який повністю сформувався в демократичній і правовій державі; основа відповідального, легітимного і ефективного публічного управління; основний метод протистояння тіньовим явищам і процесам у суспільстві; технологія формування суспільної свідомості; основа взаємодії громадян і органів публічного управління.

Як вказує Е. Шмідт-Ассманн, «вчення про критерії публічно-адміністративної діяльності звертається до основоположних питань правомірного, розсудливого й практичного здійснення публічного адміністрування. Критерії утворюють «нормативні орієнтири публічно-адміністративної діяльності» у націленому на правильність значенні, яке виходить за межі правомірності: рівноправність, відповідальність, ошадливість, ефективність, транспарентність, прийнятність тощо. Вони є гарантіями раціональності публічно-адміністративної діяльності. З точки зору історії розвитку, вони збагачуються завдяки ідеї права та завдяки скарбниці досвіду загальних роздумів про справедливість і практичність, які практика обґрунтування інших правничих систем часто визначає чіткіше» [3, с. 358].

Національні дослідження мають прикладний характер і в основному є результатом узагальнення нормотворчої практики, зумовленої адаптацією законодавства до вимог ЄС.

Наприклад, у монографіях О. Баранова «Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика», А. Ліпкана та М. Дімчогло «Консолідація інформаційного законодавства України», де з реалізації права громадянина на отримання інформації акцент зміщується на активність самої влади в розкритті інформації про свою діяльність [4; 5]. Це впливає на загальне збільшення обов'язків органів влади як суб'єктів надання публічних послуг і власників соціально значущої інформації.

Відкритість, прозорість і доступність (як елементи транспарентності) діяльності органів публічного управління є важливим показником ефективності їх функціонування. Єдиним способом досягнення перерахованого вище є отримання відомостей, які так чи інакше дають змогу оцінити рівень ефективності діяльності.

Як інструмент демократії, транспарентність є способом забезпечення рівності прав на інформацію, участі в суспільно-політичному житті суспільства, контролю громадян щодо органів влади і управління, розвитку громадянського суспільства. Умови, принципи та правила використання транспарентності як інструмента демократії повинні чітко регламентуватися законодавством.

При оцінці транспарентності органів публічного управління слід застосовувати принцип соціальної відносності, згідно з яким різні соціальні групи, неоднаково включені в інформаційні потоки, мають по-різному сформований інтерес до інформації, неоднаково зацікавлені в прозорості та по-різному оцінюють її рівень.

2. Інформаційно-комунікаційні технології і транспарентність органів публічного управління

Інформаційно-комунікаційні технології містять практично необмежений управлінський ресурс і можуть виступати методом в оптимізації системи публічного управління, перетворюють управлінський процес, змінюючи традиційні інститути та механізми на нові вдосконалені й ефективні технології.

Досвід впровадження інформаційно-комунікаційних технологій вказує на вельми суперечливий характер цього впливу. За певних умов нові технології збільшують функціональні можливості державного апарату, а іноді, навпаки, можуть створити уявну видимість впровадження новаций, насправді автоматизуючи другорядні і менш важливі процедури, демонструючи ілюзію ефективної взаємодії та взаєморозуміння публічної влади і громадян. Осмислення та наукове дослідження чинників виникнення подібної негативної ситуації є

вельми актуальними й зумовлені появою нових інформаційних ризиків, не відображених у Стратегії національної безпеки України, хоча окремі відображені у Доктрині інформаційної безпеки України. Це є одним із недоліків реформування соціально-політичної системи, що полягає у недостатньо чіткому визначенні правових меж, у яких застосування інформаційно-комунікаційних технологій сприяє соціально-економічному прогресу, а за встановленими межами сприяє розвитку різних імітаційних процесів, які дискредитують у масовій свідомості ідею соціального прогресу.

Водночас, О. Бухтатій, О. Горобчук, А. Серенюк указують на те, що концепція і технології електронного урядування є одним із найбільш передових і головних інструментів підвищення рівня транспарентності. Впровадження цього інноваційного ресурсу відбувається вже близько десятиліття, були досягнуті певні позитивні ефекти, але всієї поставлених завдань вирішити не вдалося [6; 7; 8]. Зокрема, підвищився рівень доступності та часткової відкритості інформації про діяльність влади, однак прозорість діяльності органів державної влади, незважаючи на технічні нововведення, не підвищилася. У зв'язку з цим Концепція розвитку електронного урядування, схвалена у 2010 році, потребує доопрацювання у контексті не тільки техніко-технологічних, а й інших аспектів. Доцільно відзначити, що указом Президента України від 1 серпня 2002 року №683/2002 «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади» розпочато нормативно-правове регулювання відкритості органів публічного управління, а розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 року № 1912-р «Деякі питання удосконалення роз'яснювальної роботи органами виконавчої влади» розкриває сутність транспарентності публічного управління.

Водночас значна частина нормативно-правових актів, що регулюють питання відкритості, присвячена переважно питанням доступу до інформації про діяльність органів публічного управління або інформаційної відкритості, що є лише одним з елементів відкритості системи публічного управління. Правові дефініції, що використовуються в різних нормативно-правових актах, які регулюють питання інформаційної відкритості, в окремих випадках суперечать одна одній, пропонуючи різні підходи до організації діяльності центрального органу виконавчої влади у сфері забезпечення відкритості. Прийняття несистематизованих правових норм і вимог до окремих механізмів організації взаємодії органів публічного управління з громадянами та інститутами громадянського суспільства

призводить до фрагментарності регулювання в цій галузі і не дозволяє повною мірою використовувати інструменти громадського суспільства з метою підвищення якості публічного управління. Окрім зазначеного, відсутня нормативно закріплена система оцінки діяльності органів публічного управління щодо підвищення рівня відкритості.

Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (прийнята у 2013 році) претендує на формулювання масштабного завдання досягнення транспарентності, що розглядається як відкритість. Відкритість органів публічного управління – це послідовне та неухильне дотримання (за реалізації державних повноважень і функцій) принципів:

– прозорості та відкритості діяльності державних органів – своєчасне надання інформації про діяльність органів публічного управління, доступ до якої спеціально не обмежений законами, яка є відкритою, загальнодоступною та достовірною, в форматі, зручному для пошуку, обробки використання, в тому числі у формі відкритих даних і застосування хмарних технологій;

– розуміння мети, завдань, планів і результатів діяльності органів публічного управління у формі, що забезпечує сприйняття суспільством інформації про діяльність зазначених органів влади (у контексті Рекомендацій щодо проведення органами виконавчої влади системної роз'яснювальної роботи з пріоритетних питань державної політики, схвалених Кабінетом Міністрів України у 2010 році);

– залучення інститутів громадянського суспільства в розробці та реалізації управлінських рішень з метою врахування думок і пріоритетів та створення системи постійного інформування й діалогу (у контексті Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 2010 року);

– підконтрольності та підзвітності державних органів громадськості – розкриття органами публічного управління інформації про свою діяльність з урахуванням запитів і пріоритетів громадянського суспільства, забезпечуючи можливість здійснення інститутами громадянського суспільства контролю за діяльністю органів публічного управління.

У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, розрахованій на період до 2020 року, що співзвучна зі Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», визнано значення відкритості (транспарентності) як забезпечення не просто інформаційної відкритості публічного управління, а й її підзвітності та

прийняття рішень за участю громадянського суспільства.

Транспарентність необхідно забезпечувати в організаційному та функціональному плані, на підставі сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій; чіткому розмежуванню повноважень і скоординованої взаємодії державних органів; гарантованості повного ресурсного забезпечення національних програм та проектів розвитку інформаційного суспільства.

Стратегія транспарентності в тому вигляді, в якому вона сьогодні представлена в нормативних документах державних структур та аналітичних оцінках провідних фахівців, з усією очевидністю не може бути зведена до копіювання моделей і принципів розвитку, якими було означене національне наукове життя до 2014 року. Можна сказати, що принципіві акценти в ідеологічному обґрунтуванні політики модернізації змістилися в бік реформаторських принципів і формулювань. Європейські тенденції в розвитку інформаційно-комунікаційних технологій стали визначати ставлення суспільства та держави до інформаційних аспектів соціально-політичного життя і визначення критеріїв прогресу демократії. Позиція держави стала визначати міру та спрямованість інформатизації соціальної сфери. Інтереси суспільства стали одним із головних критеріїв у регулюванні державою каналів руху інформації.

На тлі цих принципових змін у самій логіці інформаційної політики, що відбулися слідом за Революцією гідності, модернізаційна стратегія розвитку держави та суспільства виглядає до певної міри анахронізмом. На наш погляд, сьогодні з'явилася потреба в розробці такої стратегії транспарентності з огляду на європейський досвід, яка для основних суб'єктів соціального процесу встановлювала б не філософські принципи, а систематизований аналіз прорахунків, створених ними ризиків розвитку, щоб вектор процесу транспарентності не набував незрозумілої для європейської науки траєкторії, як це характерно для наших північних сусідів.

Стабілізація соціально-економічної системи супроводжується тенденцією посилення контролю інститутів громадянського суспільства за сферою інформаційно-комунікаційних відносин між публічним управлінням і суспільством у всіх інших сферах суспільного життя. З одного боку, це стало дисонансом відповідно до моделі модернізації, а з іншого – дозволило створити певний потенціал для проведення мобілізаційної моделі реформування в Україні. У межах цієї моделі реформування пріоритети

у співвідношенні економічних і політичних завдань українського суспільства зміщені на користь національної єдності, територіальної цілісності, захисту суверенітету і асоціації з ЄС. Така модель викликає критику з боку опозиції всередині країни саме за умови надання свободи інформаційно-комунікаційних відносинам у суспільстві як пріоритетної самодостатньої мети транспарентності.

Конституційно-правові засади виступають ядром національного права і визначають його зміст і структуру. Як зауважує С. Погребняк, конституційні принципи (основоположні принципи права) слід розуміти як систему найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим виразом найважливіших сутнісних рис та цінностей, що притаманні цій системі права, і визначають її характер і напрями подальшого розвитку [9, с. 31]. Транспарентність є принципом у конституційному й адміністративному праві країн-членів Європейського Союзу. Цей принцип є визначальним у системі права ЄС [3, с. 358]. За словами Е. Шмідт-Ассманна, «воно повинно виводити публічно-адміністративну діяльність за межі простого виконавського мислення та розвивати комунікаційні компоненти. Для цього треба передусім розробити адміністративні процедури як форум, на якому відбуватиметься змістовне з'ясування інтересів, наприклад, у питаннях захисту даних, публічної доступності документів і відповідна перевірка наслідків, зорієнтованих на наявні ресурси» [3, с. 452].

Транспарентність (відкритість) слід розглядати як конституційно-правовий принцип організації та функціонування як системи публічної влади, так і окремого органу. Його зміст полягає в тому, що органи публічного управління в різних формах здійснюють найбільш повне інформування громадян про свою діяльність і періодично вдаються до консультацій з громадянами та інститутами громадянського суспільства в процесі розробки і прийняття владних рішень.

Як вважає В. Пилаєва, розглядаючи європейський досвід реалізації принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади, транспарентність до певної міри компенсує брак демократичної легітимності та підвищує її в державному управлінні. Транспарентність розглядається не лише як функціональний принцип забезпечення прозорості виконавчої влади, а і як етична домінанта етичного адміністрування [10, с. 24].

Реалізація цього принципу сприяє пробудженню суспільної свідомості, формуванню громадської думки, підвищенню ролі інститутів

громадянського суспільства. Транспарентність передбачає зв'язок із публічним управлінням (англ. Government Relations), що передбачає дії з вибудовування взаємин між громадянами та органами державної влади та включає збір і обробку інформаційних ресурсів про діяльність органів публічних структур. Система Government Relations охоплює дві основні підсистеми: 1) державна політика, спрямована на збір і обробку інформації щодо громадської думки та інтересів і облік отриманих даних при розробці та прийнятті управлінських рішень; 2) громадянський вплив на процес прийняття управлінських рішень із соціально значущих питань. Система зв'язків із публічним управлінням (Government Relations) виступає як інструмент інформування, форма громадської мобілізації, мета якої – вирішення соціально значущих проблем, суб'єкт виховання громадськості.

Висновки

В Україні реалізують масштабну програму децентралізації та реформування багаторівневої системи публічного управління, в тому числі державної служби як одного з важливих складових елементів сучасного управління. Цей процес є складовою частиною комплексу заходів, спрямованих на забезпечення територіальної цілісності та суверенітету, вступу України в ЄС, розвитку громадянського суспільства, у якому реалізація принципу транспарентності є одним із найбільш ефективних засобів вирішення вказаних завдань. Це вимагає створення системи нормативно-правового регулювання транспарентності публічного управління, що відповідає європейським стандартам і спрямована на підвищення ефективності органів публічного управління та суб'єктної структури місцевого самоврядування, вдосконалення відносин між центром і місцевими громадами, зростання якості життя населення, боротьбу з корупцією. У цьому аспекті реалізація принципу транспарентності органів публічного управління (незалежно від рівня) має бути відображена у нормативно-правовому регулюванні та охоплювати:

– забезпечення прозорості та підзвітності влади у контексті запропонованого Р. Інглхартом і К. Вельцелем терміна «responsive government» (англ. – чуйність влади) [11, с. 126];

– створення легітимної та ефективної правової системи, яка відображає реальні потреби економічних суб'єктів і дає змогу з найменшими транзакційними витратами вирішувати можливі конфлікти інтересів;

– створення та використання ефективного механізму правозастосування, який буде подавати чіткі сигнали для економічних

суб'єктів «про доцільне», за умови додержання яких порядок обмеженого доступу може перейти на стадію порядку відкритого доступу за зразком країн-членів ЄС;

– перехід до деперсоніфікованої системи державного управління, не прив'язаної до конкретного індивіда, що виконує публічні функції.

Список використаних джерел

1. Пилаєва В. М. Наукові підходи щодо визначення принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади у вітчизняній науці адміністративного права. *Право і суспільство*. 2016. № 2 (2). С. 128–132.
2. Стиглиц Дж. Прозрачное правительство «Право на свободу слова. Роль СМИ в экономическом развитии». М., 2005. 636 с.
3. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права. 2-ге вид. перероб. і допов. / пер. з нім. Г. Рижков, І. Соїко, А. Баканов; відп. ред. О. Ситоїд. К.: К.І.С., 2009. 552 с.
4. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика. К.: Едельвейс, 2014. 497 с.
5. Ліпкан В. А., Дімчогло М. І. Консолідація інформаційного законодавства України. К.: О. С. Ліпкан, 2014. 415 с.
6. Бухтатий О. Є. Еволюція українського законодавства про електронне урядування: проблеми і перспективи. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2015. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/13.pdf
5. Горобчук О. А. Електронний уряд: еволюція системи державного управління. 2016. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10591/195.pdf?sequence=3>
8. Серенок А. О. Механізми взаємодії органів влади з громадянами в електронному уряді. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 3 (46). С. 1–8.
9. Погребняк С. Закріплення основоположних принципів права в Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 4. С. 31–39.
10. Пилаєва В. М. Реалізація принципу транспарентності діяльності органів виконавчої влади: європейський досвід. *Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту*. Юрид. науки. 2014. Вип. 6–1. Т. 3. С. 23–29.
11. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: последовательность человеческого развития. М.: Новое издательство, 2011. 464 с.

References

1. Pylayeva V. M. (2016) Naukovi pidkhody shchodo vyznachennya pryntsyphu transparentnosti v diyal'nosti orhaniv vykonavchoyi vlady u vitchyznyaniy nautsi administratyvnoho prava (Scientific Approaches to the Definition of the Principle of Transparency in the Activities of the Executive Power in the Domestic Science of Administrative Law). *Pravo i suspil'stvo (Law and Society)*. 2 (2), 128–132 [in Ukr.]
2. Styhlyts Dzh. (2005) Prozrachnoye pravnyel'stvo (Transparency of Government) / Pravo na svobodu slova. Rol' SMI v ekonomich eskom razvitii (The Right to Tell. The Role of Mass Media in Economic Development). Moskva, 350 [in Rus.]
3. Shmidt-Assmann E. (2009) Zahal'ne administratyvne pravo yak ideya vrehulyuvannya: osnovni zasady ta zavdannya systematyky administratyvnoho prava (General Administrative Law as an Idea of Settlement: The Basic Principles and Objectives of the Systematization of Administrative Law) / 2-he vyd. pererob i dopov [per. z nim. H. Ryzhkov, I. Soyko, A. Bakanov]; vid. red. O. Sytoyid. Kyiv: K.I.S., 552 [in Ukr.]
4. Baranov O. A. (2014) Pravove zabezpechennya informatsiyanoi sfery: teoriya, metodolohiya ta praktyka (Legal Provision of Information Sphere: Theory, Methodology and Practice). Kyiv: Edel'veys, 497 [in Ukr.]
5. Lipkan V. A., Dimchoho M. I. (2014) Konsolidatsiya informatsiyonoho zakonodavstva Ukrayiny (Consolidation of Information Legislation of Ukraine). Kyiv: O.S. Lipkan, 415 p. [in Ukr.]
6. Bukhtaty O. YE. (2015) Evolyutsiya ukrayins'koho zakonodavstva pro elektronne uryaduvannya: problemy ta perspektyvy (The Evolution of Legislation on E-Government: Problems and Prospects). *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya ta mistsevoho samovryaduvannya (Theory and Practice of Public Administration and Local Self-Government)*. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/13.pdf [in Ukr.]
7. Horobchuk O. A. (2016) Elektronnyy uryad: evolyutsiya systemy derzhavnoho upravlinnya (E-Government: The Evolution of the System of Public Administration). URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10591/195.pdf?sequence=3> [in Ukr.]

8. Serenok A. O. (2014) Mekhanizmy vzayemodiyi orhaniv vlady z hromadyanamy v elektronnomu uryadi (The Mechanisms of Interaction of Authorities with Citizens in Electronic Government). *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya (Theory and Practice of Public Administration and Local Self-Government)*. Vyp. 3 (46), 1–8 [in Ukr.]
9. Pohrebnyak S. (2009) Zakriplennya osnovopolozhnykh pryntsyviv prava v Konstytutsiyi Ukrayiny (Embodiment of the Fundamental Principles of Law in the Constitution of Ukraine). *Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny (Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine)*. 4, 31–39 [in Ukr.]
10. Pylayeva V. M. (2014) Realizatsiya pryntsyvu transparentnosti diyal'nosti orhaniv vykonavchoyi vlady: yevropeys'kyy dosvid (The Implementation of the Principle of Transparency of the Activities of Executive Bodies: The European Experience). *Nauk. Visnyk Kherson. derzh. un-tu. Yuryd. Nauky (Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Law Sciences)*. Vyp. 6–1, Vol. 3, 23–29 [in Ukr.]
11. Ynhlkhart R., Vel'tsel' K. (2011) Modernizatsiya, kul'turni zminy ta demokratiya: poslidovnist' lyuds'koho rozvytku (Modernization, Cultural Changes, and Democracy: The Human Development Sequence). Moskva: Novoye izdatel'stvo, 464 p. [in Rus.]